

УДК 006.01:623.4

ОХОРОНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРИ РОЗРОБЦІ ОЗБРОЄННЯ ТА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ

Олександр Зайківський,
*старший науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України*

У статті досліджуються проблеми охорони інтелектуальної власності при розробці зразків озброєння та військової техніки як фактор забезпечення їхньої якості та конкурентоздатності.

Ключові слова: інтелектуальна власність, військова сфера

Виробництво озброєння та військової техніки (ОВТ) є одним з напрямів забезпечення національної безпеки й оборони України. У сучасних реаліях Україні для відновлення та збереження територіальної цілісності вкрай необхідні потужні збройні сили із сучасними якісними ОВТ, заснованими на найновіших науково-технічних досягненнях.

Якість — внутрішня визначеність предмета, яка становить специфіку, що відрізняє його від усіх інших [1].

Тож якість зразка ОВТ — це сукупність його властивостей і характеристик, які зумовлюють здатність такого зразка задовольняти конкретні потреби збройних сил відповідно до свого призначення.

Якість будь-якої продукції, і зразків ОВТ також, значною мірою залежить від використання нових технічних рішень, які за визначенням містять

об'єкти права інтелектуальної власності (ОПІВ). Тому забезпечення якості тісно пов'язане з інтелектуальною власністю.

Для оцінки якості продукції використовується система показників, важливу роль серед яких відіграють і патентно-правові, котрі характеризують патентний захист і патентну чистоту продукції та є істотним чинником при визначенні конкурентоздатності. Визначаючи патентно-правові показники, необхідно звертати увагу на наявність у виробках нових технічних рішень, захищених патентами.

Проте рівень якості продукції під впливом науково-технічного про-

Олександр Оністрат,
*старший науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України, кандидат технічних наук*

гресу та вимог споживачів мусить постійно зростати. З огляду на це, виникає необхідність оцінки якості виробів, з погляду їхнього перспективного рівня, що враховує пріоритетні напрями та темпи розвитку науки й техніки.

При розробці нових зразків ОВТ важливе значення має забезпечення високого науково-технічного рівня, якості, новизни, конкурентоздатності та патентної чистоти науково-технічної продукції.

Якість зразків ОВТ при їх розробці та виготовленні забезпечується неухильним дотриманням стандартів щодо розробки та виробництва ОВТ і належним контролем процесу виробництва. Особливо актуальним наразі є перехід України від стандартів колишнього СРСР до міжнародних стандартів системи ISO.

Науково-технічний рівень, новизна, конкурентоздатність і патентна чистота зразків ОВТ забезпечується використанням у їхній конструкції не будь-яких ОПІВ, а лише тих, які пройшли кваліфікаційну експертизу чи належать до ноу-хау.

Отож для отримання сучасного якісного зразка ОВТ як для забезпечення потреб Збройних сил України, так і для ефективного його експорту необхідно на всіх етапах розробки ОВТ особливу увагу приділяти заходам щодо охорони інтелектуальної власності.

Метою статті є розгляд деяких аспектів забезпечення охорони інтелектуальної власності під час розробки ОВТ і пошук шляхів вирішення проблем, що виникають у цій сфері.

Розробка ОВТ здійснюється за договором (контрактом) на виконання дослідно-конструкторських робіт з розроблення зразків таких виробів відповідно до тактико-технічного (технічного) завдання (ТТЗ (ТЗ)). Розробці нового зразка ОВТ, зазвичай, передують виконання науково-дослідної роботи для визначення необхідності, можливості та доцільності його створення та виготовлення. Тож забезпечення якості зразків ОВТ

закладається вже на етапі укладення договору та розробки ТТЗ (ТЗ).

Зацікавленість замовника полягає не тільки в отриманні робочої конструкторської документації чи зразка ОВТ, але й у можливості безперешкодного подальшого використання отриманих результатів інтелектуальної діяльності. Таке використання можливо здійснювати тільки за умови, що замовникові будуть належати права на результати інтелектуальної діяльності, достатні для масового створення ОВТ та їх удосконалення. Й інтересам замовника за договором про науководослідну та дослідно-конструкторську роботу (НДДКР) щодо розробки ОВТ відповідає чітке визначення в договорі його прав на отримані (використані) в процесі роботи охороноздатні результати інтелектуальної діяльності.

Обов'язковими умовами контракту з оборонного замовлення щодо ОВТ має бути визначення суб'єктів права інтелектуальної власності, зобов'язання сторін щодо забезпечення охорони прав на створені (використані) ОПІВ, визначення сторони, котра буде сплачувати винагороду авторам ОПІВ. Права й обов'язки щодо використання ОПІВ, які є власністю третьої сторони, визначаються з урахуванням законодавства України та умов ліцензійного договору з такою стороною.

Тактико-технічні (технічні) завдання мають розроблятися не лише на підставі нормативно-правових актів і стандартів, але й результатів попередніх досліджень, аналізу інформаційних, патентних матеріалів, новітніх досягнень і перспектив розвитку вітчизняної та світової науки й техніки, досвіду попередніх розробок аналогічних зразків і експлуатації наявних зразків, а також на основі досвіду попередніх розробки й експлуатації аналогічної продукції, напрацювань науково-дослідних установ та керівних документів замовника. Відповідно, в ТТЗ (ТЗ) необхідно чітко визначати вимоги щодо забезпечення необхідної якості, новизни, патентної

чистоти зразків ОВТ та конкретні заходи щодо охорони інтелектуальної власності при виконанні НДДКР.

Ще однією особливістю створення ОВТ в Україні за сучасних умов є те, що розробниками можуть бути не лише державні підприємства. Юридичні особи будь-якої форми власності можуть самостійно (власним коштом) розробити зразки ОВТ і запропонувати їх державним замовникам, а також іноземним замовникам.

ОВТ може також закуповуватись у закордонних фірм і постачатись в Україну іншими державами як надання допомоги, що теж вимагає вирішення питань охорони інтелектуальної власності як українських прав власників, так й експортерів ОВТ.

Крім цього, саме у військово-технічній сфері створюються ОПІВ, належні до сфери національної безпеки й оборони, держава зобов'язана забезпечити їх захист і своє право власності на ці об'єкти в межах чинного законодавства та в особі уповноважених органів. Це дасть можливість підвищити конкурентоздатність вітчизняного оборонно-промислового комплексу й унеможливить претензії будь-кого при масовому виробництві ОВТ для власних потреб, а також при експорті зразків ОВТ.

Питання ефективного управління інтелектуальною власністю, особливо пов'язані з розробкою нових зразків ОВТ або їх модернізацією, лежать як у площині забезпечення національної безпеки держави, так і в економічній. Це стосується передусім забезпечення якості та зменшення вартості розробок, убезпечення від претензій будь-кого при масовому виробництві, а також можливості отримання прибутку від торгівлі ліцензіями.

Формування кожною країною власних підходів до питання управління інтелектуальною власністю відбувається під впливом таких факторів:

- необхідність накладення обмежень на обіг інтелектуальної власності відповідної сфери (зокрема й обо-

ронної) з метою запобігти витоку державної та комерційної таємниці, а також задля контролю над експортом згідно з національним законодавством і міжнародними зобов'язаннями;

- доцільність залучення отриманих результатів досліджень (насамперед технологій подвійного використання) до економічного та цивільно-правового обігу з метою стимулювання інноваційного шляху розвитку власної економіки.

Останній фактор стосується комплексу питань щодо ефективного управління з боку держави інтелектуальною власністю, що була створена за бюджетні кошти та належить до оборонної сфери. Підходи до шляхів управління цією власністю в різних країнах суттєво відрізняються, проте всі розвинені країни на державному рівні впроваджують, координують і вдосконалюють дії щодо охорони ОПІВ, створених при розробці ОВТ. Загалом ці дії спрямовані на забезпечення:

- ефективної системи управління інтелектуальною власністю, створеною із залученням державних коштів;
- державного контролю за обігом інтелектуальної власності, що стосується технологій військового, спеціального та подвійного призначення;
- балансу інтересів усіх суб'єктів державного оборонного замовлення: держави, розробників і авторів ОПІВ;
- розвитку національної економіки.

Управління інтелектуальною власністю в державі — це комплекс заходів, спрямований на регулювання суспільних відносин, які складаються в процесі створення, правової охорони та використання результатів інтелектуальної діяльності.

Реалізує цей комплекс заходів система державних органів, наділена певною компетенцією та державно-владними повноваженнями, що дають їй змогу розробляти і впроваджувати

державну політику у сфері інтелектуальної власності у формі управлінських рішень.

Організація функціонування системи управління інтелектуальною власністю в Україні характеризується відсутністю належної координації органів державного управління на всіх етапах формування та реалізації державної політики у цій сфері.

Одним з найважливіших є питання, пов'язане з набуттям, розподілом і реалізацією прав на ОПІВ, створені коштом державного бюджету.

Чинне законодавство України, зокрема Цивільний кодекс України [2], Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [3], а також Закон України «Про державне оборонне замовлення» [4], не забезпечує належної правової охорони інтелектуальної власності, що стосується національної безпеки, зокрема:

- законодавчі та нормативно-правові акти, що стосуються сфери інтелектуальної власності, не містять однозначної норми щодо закріплення за державою права власності на ОПІВ, які створені за бюджетні кошти чи належать до сфери національної безпеки й оборони;
- не визначено правовий статус ОПІВ, які створено за рахунок коштів державного бюджету України чи належні до сфери національної безпеки й оборони;
- не врегульовані нормами прямої дії відносини між державними замовниками, суб'єктами виробництва — виконавцями оборонного замовлення й авторами ОПІВ стосовно розподілу прав на інтелектуальну власність при виконанні НДДКР щодо розробки ОВТ;
- не визначено практичного механізму реалізації права держави на інтелектуальну власність і можливості вилучення тієї, що віднесена до державної таємниці, у власність держави;

- не визначений конкретний орган, який від імені держави та в її інтересах може здійснювати право власності на ОПІВ, і механізм передачі прав на розпорядження ОПІВ.

Щоб запобігти негативним явищам, пов'язаним з охороною та передачею прав на ОПІВ, усунути наслідки тих, які вже сталися, забезпечити реалізацію прав державних замовників на ОПІВ, належні до сфери національних інтересів, безпеки й оборони, необхідно в Законі України «Про створення та виробництво озброєння, військової та спеціальної техніки», розробку якого передбачено Планом законодавчого забезпечення реформ в Україні, затвердженим Постановою Верховної Ради України від 04.06.2015 р., передбачити розділ щодо правової охорони ОПІВ, які належать до національної безпеки, зокрема й на всіх етапах розробки та виробництва ОВТ. Обіг таких об'єктів, особливо комерційний, має перебувати під державним контролем.

Закон має визначати не лише організаційно-правові основи провадження діяльності, пов'язаної зі створенням і виробництвом ОВТ, але також порядок забезпечення ефективного використання науково-технічного й інтелектуального потенціалу України, охорони майнових прав інтелектуальної власності на вітчизняні технології та/чи їхні складові, що використовуються при створенні (модернізації) ОВТ.

До основних принципів діяльності, пов'язаної з виробництвом ОВТ, має належати також захист інтересів держави на ОПІВ, які стосуються національної безпеки й оборони, з дотриманням прав усіх учасників створення та виробництва зразків ОВТ.

Закон, зокрема, має визначати:

- ОПІВ, власником яких можуть бути державні замовники;
- взаємовідносини між замовником, виконавцем і авторами ОПІВ щодо розподілу прав на ОПІВ;
- порядок відчуження ОПІВ на користь держави в особливий період;

- механізм реалізації права державних замовників на ОПІВ (порядок передачі ОПІВ розробниками ОВТ, виплати компенсацій авторам, подальшого використання);
- орган, який повинен здійснювати функції розпорядника правами на ОПІВ.

Власником виробничих потужностей, об'єктів, зокрема й ОПІВ, продукції та конструкторської документації, створених за державні кошти в результаті виконання оборонного замовлення, має бути держава в особі державних замовників.

Для реалізації державної політики щодо охорони інтелектуальної власності у військово-технічній сфері, ефективного управління ОПІВ, створених (використаних) при розробці ОВТ, необхідно створити державний орган (установу), а також відповідну інфраструктуру в міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади. Зараз такі функції не виконує жодний державний орган, що, своєю чергою, призводить до патентування ОПІВ, створених бюджетним коштом, на користь приватних юридичних і фізичних осіб, а також до витоку інтелектуальної власності за кордон. Такий орган повинен мати виключні права щодо розпоряджання ОПІВ, створеними (використаними) при розробці ОВТ.

Основними завданнями зазначеного органу мають бути:

- ведення реєстру ОПІВ військового призначення та подвійного використання;
- забезпечення правової охорони результатів інтелектуальної діяльності військового призначення та подвійного використання, отримання виключних прав на ОПІВ, які стосуються національної безпеки й оборони;
- розпоряджання правами на ОПІВ військового призначення та подвійного використання, що залучаються до економічного й цивільно-правового обігу.

Вирішення цього питання дасть можливість створити умови для забезпечення правового захисту інтересів держави у процесі використання результатів НДДКР військового, спеціального та подвійного призначення, а головне — забезпечити обороноздатність держави, конкурентоздатність вітчизняних товарів військового призначення та сприяти використанню ОПІВ у національних інтересах України.

Оскільки суб'єктами діяльності, пов'язаної зі створенням і виробництвом ОВТ, є:

- Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади;
- державні замовники з оборонного замовлення;
- визначені державними замовниками органи (установи), що реалізують право власності на ОПІВ і трансфер технологій;
- науково-дослідні установи, науково-випробувальні центри та полігони державного замовника;
- представництва державних замовників з оборонного замовлення на підприємствах;
- суб'єкти виробництва (виконавці оборонного замовлення) усіх форм власності;
- іноземні замовники й експортери;
- генеральні конструктори зі створення ОВТ;
- фізичні особи, які беруть участь у створенні ОВТ,

то всі вищезазначені суб'єкти мають здійснювати також відповідні заходи щодо охорони ОПІВ, які створюються та використовуються у процесі розробки (модернізації) ОВТ.

Кабінет Міністрів України має спрямовувати та координувати діяльність міністерств й інших центральних органів виконавчої влади, не тільки пов'язану з виробництвом ОВТ, але також і щодо охорони інтелектуальної власності при цьому. Найголовніше — Кабінет Міністрів України має визначити установу, котра здійснюватиме право власності на ОПІВ, які ство-

рюються та використовуються у процесі розробки (модернізації) ОВТ і належать до сфери національної безпеки.

Державний замовник з оборонного замовлення, зокрема, має здійснювати заходи щодо забезпечення охорони інтелектуальної власності:

- визначати в договорі та ТТЗ (ТЗ) спільно з виконавцями зобов'язання сторін з охорони та використання інтелектуальної власності, а також заходи щодо захисту одержаних (використаних) при виконанні робіт результатів інтелектуальної діяльності, що підлягають правовій охороні;
- приймати рішення щодо способу охорони створених ОПІВ (патентного чи безпатентного) та доцільності використання ОПІВ, належних третій стороні, а також розподілу майнових прав на створені ОПІВ і способи їх подальшого використання;
- визначати установу (підрозділ) для управління ОПІВ;
- забезпечувати формування баз даних про технології та/чи їхні складові, й ОПІВ також;
- брати участь у підготовці проектів договорів про трансфер технологій;
- здійснювати контроль за передачею майнових прав на технології та їхні складові, створені за бюджетні кошти, а також за виплатою винагороди авторам технологій та/чи їхніх складових відповідно до укладених договорів.

Визначальну роль серед державних замовників відіграє Міністерство оборони України, позаяк відповідно до Указу Президента України [5] воно є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади щодо формування та реалізації державної політики з питань національної безпеки у військовій сфері, сфері оборони та військового будівництва.

Відповідно, на Міністерство оборони України доцільно покласти завдання щодо реалізації державної політики

щодо охорони інтелектуальної власності у військово-технічній сфері. Згідно з цим завданням мають бути визначені такі функції Міністерства оборони України:

- забезпечення державних інтересів щодо інтелектуальної власності у військово-технічній сфері;
- розробка пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення охорони інтелектуальної власності у військово-технічній сфері;
- забезпечення набуття прав на ОПІВ, що створені в результаті розробки озброєння й військової техніки за державним оборонним замовленням, та їх використання;
- координація відносин між замовниками, виконавцями державного оборонного замовлення й авторами ОПІВ, створених за державні кошти при виконанні такого замовлення, щодо розподілу матеріальних прав на них;
- розробка пропозицій щодо створення державного органу, котрий від імені держави та в її інтересах має бути розпорядником прав на ОПІВ, створені за державні кошти;
- розробка пропозицій щодо порядку та механізму трансферу технологій військового, спеціального й подвійного призначення, зокрема й ОПІВ та ноу-хау, що створені за державні кошти;
- організація контролю за дотриманням нормативно-правових актів України стосовно інтелектуальної власності у військово-технічній сфері;
- забезпечення зберігання та контроль використання робочої, конструкторської, технологічної документації та інших результатів інтелектуальної діяльності, що створені під час виконання державного оборонного замовлення, протягом усього їхнього життєвого циклу;
- визначення порядку розподілу прав на ОПІВ, створені при вико-

нанні робіт за договорами (контрактами) між державними замовниками, виконавцями оборонного замовлення й авторами ОПІВ;

- координація діяльності щодо передачі технологій і прав на ОПІВ, створених коштом державного бюджету.

Для реалізації визначених функцій необхідно створити в Міністерстві оборони України згідно зі ст. 7 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [3] відповідний орган (підрозділ) і покласти на нього виконання визначених вище функцій. У своєму складі він повинен мати фахівців з відповідною освітою у сфері інтелектуальної власності, а також групу професійних оцінювачів інтелектуальної власності, юристів і економістів.

Науково-дослідні установи замовника у процесі науково-технічного супроводження дослідно-конструкторських робіт мають здійснювати експертизу звітної науково-технічної документації не лише на відповідність вимогам ТТЗ (ТЗ), а також щодо дотримання зобов'язань стосовно охорони інтелектуальної власності.

Представництва державних замовників з оборонного замовлення на підприємствах під час контролю якості зразків ОВТ мають також брати участь у виявленні ОПІВ, створених (використаних) при виготовленні таких ОВТ.

Суб'єкти виробництва — виконавці оборонного замовлення несуть відповідальність перед замовником за технічний рівень, новизну й патентну чистоту та якість зразка ОВТ, тому на всіх етапах дослідно-конструкторських робіт щодо розробки ОВТ мають здійснюватися відповідні заходи щодо охорони інтелектуальної власності, зокрема:

- виконувати патентні дослідження та за їхніми результатами оформлювати патентний формуляр відповідно до ДСТУ 3574-97 [6];
- утримуватися від публікації без згоди замовника науково-техніч-

них результатів, отриманих при виконанні робіт, вживати заходів задля їх захисту й інформувати про це замовника;

- повідомляти замовника про створені ОПІВ та узгоджувати з ним використання ОПІВ, які належать третій стороні;
- за погодження із замовником оформлювати патентний захист створених ОПІВ та/чи вживати заходів задля збереження технічних рішень у режимі ноу-хау.

Результатом виконання дослідно-конструкторських робіт є затверджена в установленому порядку конструкторська документація на виготовлення зразка ОВТ, що передається державному замовникові та включається до реєстру конструкторської документації, котрий веде державний замовник з оборонного замовлення. Разом з робочою конструкторською документацією передаються також патентний формуляр і карта рівня.

Результати виконання НДДКР як наукову продукцію передають замовникові згідно з договором і актами чинного законодавства щодо прав на інтелектуальну власність, об'єктами якої є:

- винаходи, промислові зразки й інтегральні мікросхеми, на які отримані охоронні документи;
- об'єкти авторського права щодо результатів творчої діяльності учасників НДДКР, на які одержані свідоцтва про реєстрацію;
- технології та ноу-хау.

Генеральні конструктори зі створення ОВТ відповідно до Положення про генерального конструктора зі створення техніки для потреб оборони та безпеки держави, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.04.2001 р. № 392 [7], є уповноваженими Кабінетом Міністрів України особами, які забезпечують формування та реалізацію засад і напрямів розробки (модернізації) нових видів ОВТ, застосування сучасних або створення нових технологій їх виробництва, координа-

цію виконання НДДКР, пов'язаних зі створенням, модернізацією та утилізацією певних видів ОВТ, зокрема і для потреб іноземних замовників.

Генеральні конструктори зі створення ОВТ мають нести відповідальність за виконання своїх функцій відповідно до зазначеного Положення [7] щодо забезпечення необхідного технічного рівня, новизни, патентної чистоти та якості розроблених зразків ОВТ, а також дотримання вимог щодо охорони інтелектуальної власності.

Майнові права на ОПІВ, створені у процесі виконання НДДКР, фінансованих бюджетним коштом, передаються виконавцями державним замовникам, які здійснюють фінансування зазначених НДДКР відповідно до Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [3].

Державні замовники мають право безоплатно використовувати ОПІВ, що обов'язково передбачається в договорі на створення зразків та/чи їхніх складових.

Суб'єкт виробництва — виконавець оборонного замовлення використовує для своїх потреб науково-технічну продукцію та ОПІВ, що створені ним під час виконання державного оборонного замовлення, з урахуванням особливостей, визначених ст. 11 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [3].

Якщо при створенні ОВТ за рахунок державних коштів використовуються ОПІВ, створені коштом інших надходжень, організація-розробник ОПІВ зобов'язана укласти договори щодо надання права на використання таких об'єктів. У випадку виплати ліцензійних та інших платежів за використання раніше одержаних ОПІВ відповідні витрати передбачаються в договорах між державним замовником і організацією-розробником ОПІВ.

Використання для власних потреб суб'єктом виробництва науково-технічної продукції та ОПІВ, що придбані під

час виконання державного оборонного замовлення, здійснюється лише за погодженням з державним замовником.

У разі, якщо ОПІВ частково створено за рахунок власних коштів підприємств, наукових установ, організацій і фізичних осіб, а частково — за рахунок бюджетних коштів, майнові права на ці складові розподіляються на підставі договору про їх створення та використовуються за умовами договору про їх трансфер.

Держава має набувати виключні або невиключні майнові права на ОПІВ через зазначену Установу. Фінансування НДДКР із державного бюджету є підставою для виникнення майнових прав на створені ОПІВ.

Виключні майнові права на ОПІВ, створені за рахунок державних коштів, держава може залишати за собою тільки у таких випадках:

- ОПІВ належать до сфери національної безпеки й оборони країни;
- держава в повному обсязі бере на себе функції з фінансування створення ОПІВ, доведення їх до промислового використання та реалізації готової продукції.

Розпоряджання виключними або невиключними майновими правами на ОПІВ здійснюється на підставі договорів, що укладаються Установою з організаціями-розробниками ОПІВ, та договорів, які укладаються організаціями-розробниками з авторами ОПІВ.

Майнові права на ОПІВ, належні державі, та їх передача іншим особам у будь-якому обсязі підлягають обов'язковій державній реєстрації та обліку в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Установа веде реєстр майнових прав на ОПІВ, належних державі, та здійснює майнові права держави на ОПІВ через підприємства, організації, що визначається в договорі між Установою та організацією-розробником ОПІВ.

У решті випадків майнові права на ОПІВ, створені з використанням державних коштів, належать організа-

ціям-розробникам ОПІВ за таких умов:

- гарантія придбання державою в організацій-розробників ОПІВ невиключних майнових прав на використання цих об'єктів;
- державні замовники мають право здійснювати контроль за використанням ОПІВ, які передаються на договірних засадах користувачам.

При передачі майнових прав на ОПІВ укладається договір, в якому визначаються майнові права, що передаються за цим договором, умови виплати та розмір винагороди за передачу й використання майнових прав на ОПІВ.

Між суб'єктом виробництва, де створено науково-технічну продукцію та ОПІВ, і авторами укладається договір, у якому визначаються майнові права, що передаються за цим договором, умови виплати та розмір винагороди за передачу та використання майнових прав.

Обов'язок щодо забезпечення фінансування підтримання чинності охоронних документів на ОПІВ покладається на Установу, визначену Кабінетом Міністрів України чи державними замовниками, або на організацію-розробника, що має виключні майнові права на ці ОПІВ. Фінансування Установою патентування ОПІВ, створених за державні кошти, та підтримання чинності охоронних документів в іноземних країнах здійснюються лише на ті ОПІВ, що належать до сфери національної безпеки й оборони України.

З метою запобігання здійсненню не виправданих витрат бюджетних коштів на безперспективні розробки та/чи розробки, що втратили актуальність, рішення про початок проведення наступного етапу ДКР зі створення ОВТ приймається за результатами експертизи виконаного етапу науково-дослідними установами державного замовника.

Експертиза етапу (НДДКР в цілому) проводиться на підставі звітної науково-технічної документації, зокрема і звіту про патентно-кон'юнктурні досліджен-

ня, патентного формуляра, картки технічного рівня та якості, що оформлюються відповідно до державних стандартів.

Під час проведення експертизи, зокрема, обов'язково визначаються технічний рівень, новизна, використані ОПІВ, а також патентна чистота зразка, його складових і обладнання.

Якщо під час експертизи зразка ОВТ буде виявлено результати інтелектуальної діяльності, що підлягають правовій охороні як ОПІВ або охороні в режимі комерційної таємниці ноу-хау, суб'єкт виробництва спільно з державним замовником зобов'язані вжити заходів для належного захисту зазначених об'єктів.

Контроль якості у сфері виробництва ОВТ здійснюється представництвами державних замовників з оборонного замовлення. Оцінку провадять відповідно до показників, зазначених у картці технічного рівня та якості.

Вимоги державних стандартів щодо забезпечення якості й охорони інтелектуальної власності, встановлені чинним законодавством України та іншими нормативно-правовими актами, є обов'язковими для всіх сторін, які беруть участь у створенні, виробництві й експлуатації ОВТ.

Картка технічного рівня та якості (картка рівня) складається на конкретний зразок ОВТ, вона має бути невід'ємною частиною комплекту його технічної документації та застосовуватися для оцінки технічного рівня та якості зразка ОВТ при визначенні доцільності розробки чи модернізації.

До картки рівня вносять номенклатуру показників якості та технічного рівня продукції.

Картку рівня складає та веде головний розробник продукції з етапу розробки технічного завдання на продукцію до зняття продукції з виробництва. Розробник при складанні та веденні картки рівня використовує результати НДДКР, патентних досліджень, дані про технічний рівень і якість кращих

вітчизняних та зарубіжних аналогів продукції, вимог міжнародних і національних стандартів на продукцію, результати випробувань продукції.

Підтвердження якості продукції військового призначення іноземного виробництва, що застосовується у процесі розробки ОВТ, може здійснюватися відповідно до законодавства України, на підставі документів іноземної держави з контролю її якості.

Суб'єкт виробництва ОВТ або визначений Кабінетом Міністрів України орган, підприємство, установа чи організація, що уклали зовнішньоекономічний договір (контракт) на створення ОВТ для потреб іноземної держави, надсилають копію ТТЗ (ТЗ) з виконання НДДКР щодо розробки виробів військового призначення на експертизу та погодження до Міністерства оборони України.

У разі, якщо під час експертизи буде виявлено запатентовані об'єкти, майнові права інтелектуальної власності на котрі планується передати для використання за межами України, особа, якій належать ці права та яка надає ліцензію на їх використання, зобов'язана вжити заходів для належного захисту зазначених прав у державі, де їх буде використано, відповідно до міжнародних вимог.

У договорі (контракті) зі спецекекспортером або у зовнішньоекономічному договорі (контракті), укладеному з іноземним замовником — суб'єктом виробництва, мають в обов'язковому порядку визначатися обов'язки щодо забезпечення охорони прав на ОПІВ, які використовуються чи створюються суб'єктом виробництва під час виконання договору (контракту).

Висновки

Ефективне використання результатів інтелектуальної діяльності та ОПІВ у процесі розробки (модернізації) ОВТ відіграє визначальну роль у підвищенні рівня якості зразків ОВТ та, відповідно, національної безпеки й оборони держави.

Організація функціонування системи управління інтелектуальною власністю в Україні характеризується відсутністю належної координації діяльності органів державного управління, недостатньою ефективністю діяльності структур, які мають забезпечувати захист інтересів держави щодо інтелектуальної власності, особливо у військово-технічній сфері.

Дуже важливою для розвитку державної системи охорони інтелектуальної власності й інноваційної діяльності у військово-технічній сфері є необхідність визначення установи, відповідальної за набуття майнових прав на ОПІВ, що стосуються національної безпеки й оборони, а також створення відповідної інфраструктури в міністерствах і органах виконавчої влади, що дозволить забезпечити права держави на ОПІВ та їх ефективне використання, зокрема і при міжнародній військово-технічній співпраці.

Створення в Міністерстві оборони України структурного підрозділу з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності дасть змогу формувати державну політику щодо інтелектуальної власності у військово-технічній сфері, налагодити належну координацію всіх суб'єктів державного оборонного замовлення щодо розробки нових зразків ОВТ.

Першим кроком до вирішення означених проблем може стати розробка та ухвалення Закону України «Про створення та виробництво озброєння, військової та спеціальної техніки», зокрема його розділу щодо охорони інтелектуальної власності. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Якість // Словник української мови. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.inmo.org.ua/sum.html>.
Yakist [in]: Slovnyk ukrainskoi movy. Instytut movoznavstva im. O. O. Potebni, <http://www.inmo.org.ua/sum.html>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/435/2003-вр.
Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 435.
3. Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 р. № 143 (зі змінами) [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/143-16>.
Zakon Ukrainy «Pro derzhavne rehuliuivannia diialnosti u sferi transferu tekhnologii. vid 14.09.2006 r. № 143 (zi zminamy), zakon2.rada.gov.ua/laws/show/143-16.
4. Закон України «Про державне оборонне замовлення» від 03.03.1999 р. № 464 (зі змінами) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.
Zakon Ukrainy «Pro derzhavne oboronne zamovlennia» vid 03.03.1999 r. № 464 (zi zminamy), <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.
5. Указ Президента України «Про Положення про Міністерство оборони України та Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України» від 06.04.2011 р. № 406 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.
Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Polozhennia pro Ministerstvo oborony Ukrainy ta Polozhennia pro Heneralnyi shtab Zbroinykh Syl Ukrainy» vid 06.04.2011 r. № 406 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.
6. ДСТУ 3575-97 «Патентні дослідження Основні положення та порядок проведення». — К. : Держстандарт, 1997.
DSTU 3575-97 «Patentni doslidzhennia Osnovni polozhennia ta poriadok provedennia», K. : Derzhstandart, 1997.
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про генерального конструктора із створення техніки для потреб оборони та безпеки держави» від 23.04.2001 р. № 392 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.
Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro heneralnoho konstruktora iz stvorennia tekhniki dlia potreb oborony ta bezpeky derzhavy» vid 23.04.2001 r. № 392, <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.

Надійшла до редакції 09.03.2016 р.

Зайковський А., Оністрат А. Охрана интеллектуальной собственности как фактор обеспечения качества при разработке вооружения и военной техники. В статье исследуются проблемные вопросы охраны интеллектуальной собственности при разработке образцов вооружения и военной техники как фактор обеспечения их качества и конкурентоспособности.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, военная сфера

Zaykovskiy O., Onistrat O. Protection of intellectual property as a factor of quality assurance in the development of weapons and military equipment. Nowadays the question of modernization of existing and the development and implementation of modern weapons and military equipment based on the latest scientific and technological achievements; ensuring the protection of intellectual property created by the state budget, implementation of promising scientific developments into production; technology transfer; encouraging further development of scientific potential is urgent for Ukraine's defence capability. Therefore one of important issues that requires constant at-

tention and support from the state, is the further development of intellectual property protection in military and technical sphere.

Every newest development by definition includes intellectual property rights based on which these developments are created. Therefore, if the state develops arms and military equipment, it must ensure and protect its rights on the objects of intellectual property created while developing new designs of weapons and military equipment. It is the military and technical sphere where the objects of intellectual property are created; they belong to the sphere of national security and defence, and the state is obliged to ensure their protection and ownership of these objects. This will allow increasing the competitiveness of the domestic defence industry and will make impossible any claim under the mass production of weapons and equipment for their own needs and for export.

Despite the visible progress made in recent years to ensure the legislative protection of intellectual property, its imperfection is still one of the factors that hinder the creation of an effective system of intellectual property in Ukraine, especially in the military and technical sphere.

The problems of intellectual property protection are systematic and they are in several interconnected areas: political, legal (legislative), economic and administrative.

Practice in application of law has identified a number of issues related to ensuring effective protection of rights for objects of intellectual property both generally in the country, and especially in the military and technical sphere.

The increasing role of patent and legal protection of new technologies and technical solutions causes the need to improve the system of legal protection of intellectual activity results, especially those related to national security and defence.

Legal protection creates a basis for protecting the interests of authors, customers and manufacturers of armament and military equipment for the results of intellectual activity in the process of their treatment, which is governed by civil law.

One of the most important is the question related to the distribution, acquisition and implementation of rights for objects of intellectual property that are created by the state budget, and their entry into economic circulation.

The existing legislation of Ukraine on Intellectual Property provides that the conditions of the distribution of rights for intellectual property should be set out in the agreement (contract) for performance of works.

However, the particular owner of the rights for objects of intellectual property is not clearly defined.

According to the legislation obtained scientific-technical products can be transmitted to economic entities (users of the product) for practical application in compliance with the rights and economic interests of the state, order performers and owners of property and moral rights for the objects of technology and intellectual property objects created in the course of order. Procedure and conditions of the transfer and use of rights to scientific and technical products are determined by agreements between the customer, the performer and user of this product.

Intellectual property protection in military and technical area is performed generally as in the state as a whole, according to the same laws and the same procedure, but has its own peculiarities.

One of the main reasons for the lack of efficiency of state influence on the scope of intellectual property is the absence of a clear interaction between state authorities at all stages of development and implementation of state policy in the field of intellectual property.

Especially significant influence thus have government customers for weapons and military equipment.

The Ministry of Defence of Ukraine is one of the largest scientific-technical customer of military, dual-purpose and special production in Ukraine in the process of development of which the objects of intellectual property are created. Ensuring legal protection and effective use of such objects is an essential element at all life cycle stages of objects of intellectual property rights in the Ministry of Defence of Ukraine.

Key-words: intellectual property, military sphere